

Věra Eliášová, Eva Novotná

GEOGRAFICKÁ BIBLIOGRAFIE ČR ONLINE

Recenzenti článku:

Ing. Karel Jedlička, Ph.D.

Ing. Vladimír Plšek, Ph.D.

Abstrakt :

Projekt Geografické bibliografie ČR online GEOIBLINE zpřístupňuje digitální geografickou bibliografii České republiky pro 20. a 21. století. Databáze mapuje rozvoj, případně stagnaci oboru geografie v průběhu posledních 110 let. Vzniká tak prostředí pro zpřístupnění zdrojů využitelné nejen pro vysokoškolskou výuku, ale i pro širokou veřejnost. Databáze obsahuje dokumenty z následujících geografických oblastí: teoretická, fyzická a sociální geografie, kartografie, demografie. Projekt zapojil do spolupráce knihovny s podobnými fondy, též nakladatelství a vytvořil poměrně úplnou bibliografii českých geografických časopiseckých článků. Databáze je přístupná online na internetu v SW Aleph v české i anglické verzi. Registrace není potřeba a využití databáze včetně plných textů je zdarma. Databáze se stala od roku 2011 součástí projektu TEMAP - Technologie pro zpřístupnění mapových sbírek ČR: metodika a software pro ochranu a využití kartografických děl národního kartografického dědictví z programu NAKI Ministerstva kultury ČR.

Klíčová slova: geografická bibliografie, spolupráce knihoven, databáze, Česko

Abstract:

The Czech Geographical Bibliography Online 'GEOIBLINE' project provides access to digital geographic bibliography of the Czech Republic for the 20th and 21st CE's. The database shows development or stagnation of geography in the last 110 years. This creates environment for access to the resources useful not only for university teaching but also for the general public. The database contains documents from the following geographic areas: theoretical, physical and social geography, cartography, demography. The project has involved into cooperation as the libraries with the similar funds as the publishing houses and has created a quite complete bibliography of the Czech Geographic magazine articles. The database is accessible online via the internet and runs in SW Aleph in Czech and English. Registration is not required and the use of database including full text is free. The database has become a part of the project TEMAP since 2011.

Keywords: geographical bibliography, cooperation of libraries, database, Czech Republic

Praxe ukázala, že geografičtí vědečtí pracovníci postrádají nástroj pro vyhledávání geografických českých dokumentů a zároveň neexistuje komplexní kontinuální česká geografická bibliografie. Částečně se česká geografická bibliografie pro 19. století, ale v neúplné podobě, nachází v rakouských a německých knihovnách. Ve 20. století se geografické bibliografii věnovali především V. Švambera, J. Král, M. Střída, J. Kremerová z Národní knihovny České republiky a další. Z korporací pak např. Československá geografická společnost, Geografický ústav ČSAV, Národní knihovna ČR. Od 90. let 20. století se neprováděla cílená geografická bibliografie, což souviselo se zrušením Geografického ústavu ČSAV.¹ Geografické prameny podrobně popsala a zhodnotila Eva Novotná ve své práci *Informační podpora geografie* z roku 2009². Projekt Geografické bibliografie ČR online reaguje na tuto situaci a potřeby prostřednictvím programu Ministerstva kultury České republiky nazvaného *Zpřístupnění a ochrana kulturních, uměleckých a vědeckých zdrojů*.

Pro srovnání připomeňme, že existují další obdobné volně dostupné mezinárodní projekty, konkrétně polská (Bibliografia geografii Polskiej)³, německá (GEODOK)⁴ a americká (GEOBIB)⁵ bibliografická databáze. „Oproti těmto podobným projektům byla databáze *GEOBIBLINE* vytvořena v nezvykle rychlé době, již během tří let. Jinde probíhá tvorba podobného produktu 12 až 25 let.“⁶ Podrobněji se databázím věnuje v publikaci *Geografická bibliografie ČR online: GEOBIBLINE*⁷ Eva Novotná, konkrétně v kapitole 8.: *Srovnání databáze GEOBIBLINE s podobnými zahraničními produkty*. Kapitola přináší podrobnější popis výše uvedených databází, včetně jejich vyhledávání, výsledků a srovnání obsahu databází s databází českou. Proto se autorky dané oblasti v tomto článku podrobněji nevěnují.

Projekt započal v roce 2008 a zastřešují jej následující instituce: Geografická knihovna Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (hlavní řešitel projektu PhDr. et Mgr. Eva Novotná), Ústřední knihovna a Geografický ústav Přírodovědecké

1 NOVOTNÁ, Eva. GEOBIBLINE: Geografická bibliografie ČR online. In *Knihovny současnosti 2009: sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno: SDRUK, 2009. Veřejné knihovny dnes, s. 177. ISBN 978-80-86249-54-4.

2 NOVOTNÁ, Eva. *Informační podpora geografie*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2009. 268 s. ISBN 9788086561424.

3 Viz GAZICKA, Dorota - Peliwo, Jan. *Bibliografia Geografii Polskiej od 1985 roku* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.cbgios.pan.pl/bazy/bgp/>>.

4 Viz *GEODOK: Geographische Literaturdatenbank* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.geodok.uni-erlangen.de/de/default.aspx>>.

5 Viz *WebVoyage* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: < <http://geobib.lib.uwm.edu/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?DB=local&PAGE=First>>.

6 NOVOTNÁ, Eva. GEOBIBLINE: Geografická bibliografie ČR online. In *Knihovny současnosti 2009: sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno: SDRUK, 2009. Veřejné knihovny dnes, s. 177. ISBN 978-80-86249-54-4.

7 NOVOTNÁ, Eva, et. al. *Geografická bibliografie ČR online: GEOBIBLINE*. Praha: VŠCHT, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7080-773-6.

fakulty Masarykovy univerzity a Geografická katedra Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Spolupracuje též Centrum informačních technologií Univerzity Karlovy v Praze a úzkou spoluprací se podařilo navázat s Národní knihovnou České republiky a Knihovnou Akademie věd ČR (celkem spolupracuje na projektu 17 institucí).⁸

Projekt vytváří a zpřístupňuje digitální geografickou bibliografii pro České republiky 20. a 21. století. Databáze mapuje rozvoj, případně stagnaci oboru geografie v průběhu posledních 110 let. Obsahem databáze jsou bibliografické záznamy dokumentů českých autorů nebo autorů zahraničních, kteří se věnují českým geografickým reáliím.⁹ Obsahuje následující druhy dokumentů: knihy, kartografické dokumenty, seriály, články z časopisů a sborníků, elektronické dokumenty, vysokoškolské kvalifikační práce. Bibliografické záznamy reprezentují monografická díla, články z časopisů a sborníků, kartografické dokumenty aj. Záznamy článků jsou v některých případech doprovázeny full texty. *"Článeková bibliografie patří k zásadnějším příspěvkům databáze k rozvoji geografického poznání, neboť dosavadní databáze katalogizovaly časopisy zpravidla na úrovni celých čísel a nikoliv článků."*¹⁰

*"Vzniká prostředí pro zpřístupnění zdrojů využitelné nejen pro vysokoškolskou výuku, ale i pro širokou veřejnost."*¹¹ Databáze obsahuje dokumenty z následujících geografických oblastí: teoretická, fyzická a sociální geografie, kartografie, demografie. Webové stránky projektu registrují 743 tisíc přístupů od jejich založení v roce 2009. V mezinárodním měřítku poslouží databáze především vědecké činnosti. Databáze má měsíční návštěvnost kolem 2-3 tisíc uživatelů. Vysoká je návštěvnost z USA (35 tis.), z Nizozemska (13 tis.), z Ruska (5 tis.), z Ukrajiny (3 tis.), ze Španělska (2 tis.). Uživatelé mají možnost zasílání novinek přes RSS kanál.

Projekt zapojil do spolupráce i další knihovny s podobnými fondy, a též nakladatelství a vytvořil poměrně úplnou bibliografii českých geografických časopiseckých článků. Zajišťuje dlouhodobou ochranu sekundárních dokumentů, ucelenější náhled na vývoj oboru, rozvoj místní, regionální kultury, využití pro rozvoj cestovního ruchu.

Databáze obsahuje v současnosti ke dni 3. 10. 2011 156 437 tis. bibliografických záznamů. Roční přírůstek je 20 tis. záznamů, cca 6 700 pevně uložených digitálních

8 Seznam zapojených institucí se nachází viz *Geografická bibliografie ČR online* [online]. c2008-201, [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/cs>>.

9 NOVOTNÁ, Eva. GEOBIBLINE: Geografická bibliografie ČR online. In *Knihovny současnosti 2009: sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno: SDRUK, 2009. Veřejné knihovny dnes, s. 177. ISBN 978-80-86249-54-4.

10 *Wikipedie: Geografická bibliografie ČR online* [online]. 4. 4. 2011 [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Geografick%C3%A1_bibliografie_%C4%8CR_on-line>.

11 *Geografická bibliografie ČR online* [online]. c2008-201, [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/cs>>.

objektů a přes 10 tis. URL adres na plné texty. Aktualizace databáze probíhá denně. Byla zkatalogizována článková bibliografie přes 33 titulů profilových geografických časopisů.¹² Nejstarší titul, Sborník České společnosti zeměvědné, byl zpracován až k roku 1895 (115 ročníků). Do databáze byly mimo jiné také zahrnuty jak nacisticky, tak komunisticky tendenčně pojaté dokumenty, neboť výzkum oboru má význam pouze v celém kontextu a dějinném vývoji. Zájem je pochopitelně hlavně o plné texty, ozývají se další redakce časopisů, které mají zájem poskytnout plné texty. Aktuálně je v jednání redakce titulu Demografie a Geobusiness.

Tvorba databáze nebyla jednoduchá. Musely se řešit konverze různých formátů při importech dat. Komplikace nastaly při získávání plných textů z redakcí a také byla složitá následná práce s plnými texty, které byly dodávány v různých formátech a různých podobách. Byla také vyřešena konverze formátu publikační činnosti Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity a její převod do SW Aleph. Spolupráce na projektu byla partnery v mnohém inspirací např. po vzoru bibliografických záznamů vysokoškolských kvalifikačních prací Masarykovy univerzity, rozšířila Geografická knihovna PŘF UK tyto své záznamy o anotace a anglická klíčová slova.

Databáze je přístupná online na internetu v SW Aleph (obr. 1) v české i anglické verzi. Registrace není potřeba a využití databáze včetně plných textů je zdarma. Je také přístupná na DVD.

V databázi je umožněno vyhledávání podle: předmětu/klíčového slova, slov z názvu, jména autora, ISBN, ISSN, roku vydání, místa vydání, nakladatelství, druhu dokumentu, jazyka dokumentu, jazyka originálu, mezinárodního desetinného třídění, systémového čísla a textu z připojených fulltextových dokumentů. Lze také prohlížet následující druhy rejstříků:

- geografické názvy,
- názvy dokumentů,
- autoři, editoři apod.,
- předmětová hesla,
- zdrojový dokument – Roč., Čís.,
- ISBN,
- ISSN.

12 Seznam excerpovaných periodik viz: *Geografická bibliografie ČR online: Excerpovaná periodika* [online]. c2008-2010. [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/cs/node/29>>.

Geografická bibliografie ČR online

» Vyhledávání » Výsledky dotazu » Předchozí dotazy » Schránka » Info » Nastavení

» Základní vyhledávání + z rejstříků » Z různých polí » CCL » Z dalšíchází

Vyhledávání

Nápověda

Hledané slovo/slova	Druh údaje pro vyhledávání	Blížkost slov?
<input type="text"/>	Bez rozlišení	☒ Ne ☐ Ano
<input type="button" value="OK"/>	<input type="button" value="Vyčistit formulář"/>	

Přehled excerpovaných titulů: [časopisy](#) [sborníky](#)

Prohlížení rejstříků

Nápověda

Text (heslo) k otevření rejstříku	Druh rejstříku
<input type="text"/>	Geografické názvy
<input type="button" value="OK"/>	<input type="button" value="Vyčistit formulář"/>

Projekt Geografická bibliografie ČR online je řešen v rámci programu Ministerstva kultury ČR "Zpřístupnění a ochrana kulturních, uměleckých a vědeckých zdrojů".

Řešitelé:

Karlova Univerzita Praha, Přírodovědecká fakulta, Geografická knihovna
 Masarykova univerzita Brno, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav
 Univerzita J.E. Purkyně Ústí n.L., Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie

© 2008-10 Ex Libris, UK Praha

Obr. 1 Pohled na úvodní stranu databáze

Na úvodní stránce databáze existuje možnost pomocí odkazu prohlédnout si seznam excerptovaných periodik a sborníků (článeková bibliografie), které jsou zahrnuty v databázi. Další možností je vyhledávání z různých polí, což je vlastně pokročilé vyhledávání, kdy kombinujeme více polí s možností použití logických operátorů AND a OR nebo znaku ?. Systém taktéž podporuje synonyma. Trochu odlišné je to u vyhledávání z plných textů připojených dokumentů, nelze jej kombinovat s vyhledáváním podle jiných údajů. Platí pro něj i zvláštní pravidla: pro krácení se používá znak % a nelze použít blízkost slov. U pokročilejších forem pro vyhledávání lze pak i dotaz omezovat např. jazykově, podle druhu dokumentu, případně časově. K dalším možnostem systému patří vyhledávání podle příkazovacího jazyka CCL. U vyhledávání z víceází je možné volit z Centrálního katalogu UK, Souborného katalogu ČR, Katalogu Národní knihovny ČR a Katalogu Kongresové knihovny.

Vyhledané záznamy lze následně uložit do souboru na svůj počítač, případně odeslat na email, kdy si můžeme zvolit z nabízených formátů (uživatelům je umožněno 6 výstupních formátů, mezi jinými též výstup do EndNoteWeb, případně si vytvořit

vlastní formát. Pomocí s prací v EndNoteWebu pomáhá na stránkách umístěný interaktivní výukový tutoriál Masarykovy univerzity.¹³ Přirozeně lze dále vyhledaný dotaz zpřesnit, samotné výsledky filtrovat, přidat dotaz dočasně do schránky atd.

Záznamy v databázi respektují národní a mezinárodní katalogizační pravidla AACR2/R2 a ISBD ve formátu MARC21. Rozsah bibliografického záznamu byl stanoven v rozsahu minimálního záznamu Národní knihovny. Do databáze jsou implementovány odkazy na plné texty pomocí pole 856 MARC21, ale i modulu ADAM z pevného úložiště na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity. Jsou tak třeba připojovány náhledy map k bibliografickým záznamům. Dále se používají v České republice neobvyklá (nejsou součástí minimálního záznamu Národní knihovny) pole MARC21 034 a 255 pro souřadnice pod vlivem Moravské zemské knihovny a jejich nástroje Bounding box.¹⁴

Do databáze byla implementována služba citace.com, díky níž jsou záznamy okamžitě generovány do citačního výstupu do normy ISO690. Většina exportů/importů probíhá automatizovaně. Databáze je součástí nabídky Jednotné informační brány¹⁵, kde uživatel nalezne podrobné informace a popis databáze v oddílu Nalézt zdroje. Je možné také prohledávat oborové zdroje geologie-geografie podle konspektu Národní knihovny. Je také napojena na SFX službu Univerzity Karlovy. V záznamech je i odkaz na Google Book Search.

Originální je také šíře záběru dokumentů, jak chronologické, tak typologická. Obdobné databáze mají většinou pouze výběr. Databáze GEOIBLINE byla nominována na cenu Ministerstva kultury ČR za významný počin roku 2009. Jedním z podstatných výstupů projektu je také Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line. "*Tato metodika předkládá nové návody a postupy při tvorbě oborové bibliografické databáze. Na základě předchozích řešení, technologických a programových možností měla být připravena efektivní metoda tvorby specializované databáze.*"¹⁶

Projekt se stává od roku 2011 součástí projektu TEMAP- Technologie pro zpřístupnění mapových sbírek ČR: metodika a software pro ochranu a využití

13 Tutoriál je součástí publikace: KRATOCHVÍL, Jiří, et. al. *Metodika tvorby bibliografických citací* [online]. Brno: Elportál, 2011. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://is.muni.cz/elportal/?id=954043>>. ISSN 1802-128X.

14 Viz PŘIDAL, Petr. *Bounding Box for MARC21* [online]. c2008. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <http://www.oldmapsonline.org/boundingbox/#*>.

15 Viz *Jednotná informační brána* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.jib.cz>>.

16 NOVOTNÁ, Eva. *Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2011. s. 3. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/sites/default/files/Metodika%20GEOIBLINE.pdf>>.

kartografických děl národního kartografického dědictví z programu NAKI Ministerstva kultury ČR¹⁷. Bude se rozvíjet zejména v oblasti kartografických dokumentů, plných textů a zpřístupňování kartografických dokumentů. Chronologický záběr bude rozšířen k roku 1450 u tisku a dále u rukopisů.

Použité zdroje:

1. GAZICKA, Dorota - Peliwo, Jan. *Bibliografia Geografii Polskiej od 1985 roku* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.cbgiios.pan.pl/bazy/bgp/>>.
2. *GEODOK: Geographische Literaturdatenbank* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.geodok.uni-erlangen.de/de/default.aspx>>.
3. *Geografická bibliografie ČR online* [online]. c2008-201, [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/cs>>.
4. *Geografická bibliografie ČR online: Excerptovaná periodika* [online]. c2008-2010. [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/cs/node/29>>.
5. *Jednotná informační brána* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.jib.cz>>.
6. KRATOCHVÍL, Jiří, et. al. *Metodika tvorby bibliografických citací* [online]. Brno: Elportál, 2011. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://is.muni.cz/elportal/?id=954043>>. ISSN 1802-128X.
7. NOVOTNÁ, Eva. *GEOIBLINE: Geografická bibliografie ČR online*. In *Knihovny současnosti 2009: sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června 2009 v Seči u Chrudimi*. Brno: SDRUK, 2009. Veřejné knihovny dnes, s. 177-186. ISBN 978-80-86249-54-4.
8. NOVOTNÁ, Eva. *Informační podpora geografie*. Praha : Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2009. 268 s. ISBN 9788086561424.
9. NOVOTNÁ, Eva. *Metodika na tvorbu oborové bibliografické databáze na příkladu Geografické bibliografie ČR on-line*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2011. 24 s. Dostupný z WWW: <<http://www.geobibline.cz/sites/default/files/Metodika%20GEOIBLINE.pdf>>.

¹⁷ Viz *TEMAP: Technologie pro zpřístupnění mapových sbírek* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.temap.cz/>>.

10. NOVOTNÁ, Eva, et. al. *Geografická bibliografie ČR online: GEOIBLINE*. Praha: VŠCHT, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7080-773-6.
11. PŘIDAL, Petr. *Bounding Box for MARC21* [online]. c2008. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <http://www.oldmapsonline.org/boundingbox/#*>.
12. *WebVoyage* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://geobib.lib.uwm.edu/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?DB=local&PAGE=First>>.
13. *Wikipedie: Geografická bibliografie ČR online* [online]. 4. 4. 2011 [cit. 2011-10-27]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Geografick%C3%A1_bibliografie_%C4%8CR_on-line>.
14. *TEMAP: Technologie pro zpřístupnění mapových sbírek* [online]. [cit. 2011-10-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.temap.cz/>>.